

SŁAWOMIR MROŹEK

Nocny ekspres

Zaadaptowała i opracowała
Małgorzata Smereczniak

Nocny ekspres został opublikowany w zbiorze *Opowiadania 1990–1993* (jest to pierwszy tom *Dzieł zebranych* wydanych przez Oficynę Literacką Noir sur Blanc). Akcja tego krótkiego utworu rozgrywa się w wagonie sypialnym pociągu ekspresowego, a buduje ją dialog między dwoma podróżującymi. Zachowanie współpasażerów można zinterpretować jako satyryczną demaskację absurdalności pewnych obyczajów, przekonań i postaw, obnażenie schematyczności komunikacji słownej, odsłonięcie mechanizmów rządzących niekiedy ludzkim myśleniem i działaniem. W utworze obecne są – tak charakterystyczne dla twórczości Sławomira Mrożka – elementy komizmu, groteski.

* * *

Nocny ekspres (The Night Express) was published in the compilation *Opowiadania 1990–1993 (The Stories 1990–1993)* (it is the first volume of *Dzieła zebrane (Collected Works)* published by Noir sur Blanc Printing House). The plot of this short story takes place in a sleeping wagon in an express train and is built by the behavior of two passengers. Their behavior can be interpreted as a satirical unmasking, an absurdity of certain behaviors, beliefs. It unveils the schematic nature of verbal communication, the mechanisms that rule human thought and actions. Comic and grotesque elements, so typical for Mrozek's works, are very present in this story.

* * *

Nocny ekspres (Der Nachtexpress) ist im *Opowiadania (1990–1993) (Erzählband (1990–1993))* publiziert. Dabei handelt es sich um den ersten Band *Dziela wybrane (Gesammelter Werke)*, welcher vom Literaturverlag Noir sur Blanc herausgegeben wurde. Die Handlung dieser kleinen Erzählung spielt in einem Schlafwagenabteil eines Expresszuges, indem 2 Passagiere aufeinander treffen. Das Benehmen der Passagiere kann man als satirische Demaskierung interpretieren. Es zeigt absurde Verhaltensweisen, Überzeugungen und Einstellungen, es wird Schematizität in der Kommunikation offengelegt, menschliche Denk- und Handlungsmuster werden enthüllt. In der Erzählung selbst finden sich die für das gesamte Schaffen von Sławomir Mrożek so typischen Elemente wie Komik und Groteske wieder.

Nocny ekspres

Pięć minut przed odjazdem pociągu znalazłem swój przedział w wagonie sypialnym. Na szczęście tylko jedno łóżko było zajęte, nie licząc mojego, mogłem więc oczekiwać, że spędzę spokojną noc. Leżał już w nim ktoś, spod koca podciągniętego pod brodę wystawał blady, szpiczasty nos. (5)

Zaraz straciłem go z oczu, bo powiedziawszy: „Dobry wieczór” i nie otrzymawszy odpowiedzi – tym lepiej, to znaczy, że już śpi i ominą mnie towarzyskie obowiązki¹ – usiadłem na dolnym pościelaniu² i zacząłem się rozbierać. (10)

– Pan pali? – usłyszałem z góry.

– Dziękuję, nie.

– Nie znoszę dymu.

– Może pan być spokojny, nie palę.

– Ale gdyby pan palił, to ja bym tego nie zniósł. (15)

Mam wrażliwe płuca.

– Współczuję, ale nie ma obawy.

– A może pan pali, tylko teraz pan się odzwyczaja. Przyjdzie panu ochota w środku nocy i nie będzie pan mógł się powstrzymać. (20)

¹ kogoś ominą towarzyskie obowiązki – «ktoś nie będzie musiał zachowywać się uprzejmie, prowadzić rozmowy z innymi osobami»

² pościelanie – «miejsce do spania (np. łóżko) wraz z pościelą (np. poduszką, kołdrą, kocem)»

- (25) – Nie, nigdy nie paliłem.
Głos umilkł. Zdjąłem skarpetkę.
– A może pan zacznie?
– Co?
– Palić. Niektórzy zaczynają nawet w późnym wieku.
- (30) – Nie mam takiego zamiaru.
– Tak się mówi, a potem robi się co innego. A ja bym tego nie zniósł.
– Zresztą nie mam przy sobie papierosów.
– To pożyczysz pan od konduktora³.
- (35) – Nie wiadomo, czy on pali.
– A jak pali?
– To wtedy wyszedłbym na korytarz, nie paliłbym przecież w przedziale.
– A jak drzwi się zatną⁴?
- (40) – Nie szkodzi, bo ja nie palę, nigdy nie paliłem i nie mam zamiaru zaczynać. Dobranoc.
Powiedziałem: „Dobranoc” nieco przedwcześnie, bo pozostała mi jeszcze koszula i kalesony⁵. Ale chciałem uciąć rozmowę.
- (45) Udało się, ale nie na długo. Ledwo zdążyłem zdjąć koszulę, gdy znowu się odezwał:
– Pan nie gasi światła?
– Gaszę, tylko się rozbiore.

³ konduktor – «człowiek, który sprzedaje i kontroluje bilety pasażerom pociągu»

⁴ zaciąć się – o drzwiach: «zamek się zablokował i nie można otworzyć drzwi»

⁵ kalesony – «męska bielizna chroniąca dolną część ciała (przed wszystkim nogi) przed zimnem, noszona pod spodniami»

– Niektórzy lubią czytać przed zaśnięciem, a ja wtedy nie mogę spać. Jestem wrażliwy na światło. (50)

– Jestem analfabeta.

– Może pan oglądać obrazki.

– Tu nie ma żadnych pism ilustrowanych.

– A fotografie? Ma pan chyba fotografię żony, nie spojrzysz pan przed zaśnięciem? (55)

– Jestem rozwiedziony.

– A dzieci?

– Nie mam dzieci.

– Każdy ma kogoś bliskiego.

– Nie, nie mam żadnych fotografii. Chce mnie pan zrewidować⁶? (60)

– Jak nie fotografie, to pewnie pan będzie sobie chciał oglądać pryszcz⁷ w lusterku, albo co... A ja nie znoszę...

Nie dokończył, bo zgasilem światło. Westchnął i zapadła cisza, a ja już miałem zapaść w sen, gdy doszło do mnie pytanie: (65)

– Pan chrapie⁸?

– Nie.

– Dlaczego? (70)

– Tak się jakoś składa.

– Dziwne, na ogół wszyscy chrapią, a mnie to przeszkadza. Mam nadwrażliwość słuchu.

⁶ zrewidować kogoś – «dokładnie przeszukać czyjaś torbę, kieszenie, by sprawdzić, czy ma określone przedmioty»

⁷ pryszcz – «stan zapalny na skórze (np. na twarzy), punkt, który często boli»

⁸ chrapać – «wydawać gardłowe dźwięki podczas snu»

– Niestety, nie mogę służyć⁹.

(75) – Jest pan pewny, że pan nie chrapie?

– Najzupełniej. A teraz pozwoli pan, że zasnę, jestem bardzo zmęczony.

Pozwolił. Obudziło mnie ostre światło i szarpanie¹⁰ za ramię.

(80) – Proszę pana, proszę pana!

Ujrzałem jego szpiczasty nos tuż przy mojej twarzy. Wychylony w dół ze swojego posłania, ciągnął mnie za rękaw piżamy.

(85) – Proszę pana, jeżeli pan nie pali, nie chrapie i nie zostawia zapalonego światła, to co pan właściwie robi?

– Chce pan wiedzieć?

– Tak! Coś pan przecież musi robić, tylko jeszcze nie wiem co. To mnie tak niepokoi, że nie mogę spać.

– Duszę.

(90) – Co pan robi?

– Duszę. Gołymi rękami albo za pomocą sznura. Nie słyszał pan o sławnym „Dusicielu z Nocnego Ekspresu”? Kursuje przeważnie na tej linii. Kupuje bilet wagonu sypialnego jako niewinny pasażer, a w nocy dusi. Najchętniej oczywiście wtedy, gdy oprócz niego i ofiary nie ma w przedziale nikogo. To jest zboczeniec¹¹, a tym zboczeńcem jestem ja.

⁹ nie mogę służyć – tu: «nie mogę pomóc»

¹⁰ szarpać – «mocno i energicznie ciągnąć, potrząsać, np. gdy chcemy kogo obudzić»

¹¹ zboczeniec – «człowiek, który łamie ustalone normy dotyczące obyczajów, zachowań seksualnych; dewiant»

Miałem spokój do rana. Gdy o świcie wyszedłem do toalety, znalazłem go na korytarzu, w płaszczu i z walizką. Przesiedział na walizce całą noc. Na mój widok (100) wstał i wlokąc¹² walizkę za sobą, oddalił się na drugi koniec korytarza.

Żal mi się go zrobiło, życie człowieka wrażliwego nie jest łatwe.

¹² wlec – «ciągnąć, nieść coś z wysiłkiem, z trudem lub bez zaangażowania, bez energii»

Po przeczytaniu

KSZTAŁCENIE JĘZYKOWE

ROZUMIENIE TEKSTU

1. Proszę odpowiedzieć na następujące pytania:

- a) Jakie emocje, odczucia budzi w Panu / Pani opowiadanie Sławomira Mrożka? Jak można opisać przedstawione w nim zdarzenie (np. jako zwyczajne, niecodzienne, smutne, komiczne, tragiczne, nieoczekiwane itp.) – dlaczego?
- b) Czy któreś fragmenty opowiadania wydają się Panu / Pani:
- śmieszne, zabawne, komiczne,
 - przerażające,
 - zaskakujące,
 - absurdalne,
 - niezrozumiałe,
 - nudne?
- Jeśli tak – które i dlaczego?
- c) Proszę nadać imiona / nazwiska / pseudonimy bohaterom opowiadania.
- d) Czy któryś z bohaterów zyskał Pana / Pani sympatię? Dlaczego? Jak można scharakteryzować bohaterów – proszę uzasadnić tę charakterystykę. Jak zmieniały się emocje i nastrój każdego z bohaterów wraz z rozmową?

Przydatne słowa:

bezczelny, dowcipny, egoista, gaduła, męczący, nadwrażliwy, natrętny, niecierpliwy, nietowarzyski, przewrażliwiony, spokojny, taktowny, tolerancyjny, uparty, uprzejmy, wiecznie niezadowolony, wścibski, wystraszony, zdystansowany, złośliwy, ...

.....
.....
.....
.....
.....

2. Proszę zdecydować, które informacje są zgodne z tekstem opowiadania *Nocny ekspres*:

- a) Obaj pasażerowie jadący w przedziale sypialnym wsiedli do pociągu jednocześnie.
- b) Żaden z dwóch pasażerów nie pali.
- c) Konduktor poczęstował papierosem jednego z pasażerów.
- d) Konduktor poinformował pasażerów, że w pociągu nie wolno palić.
- e) Podczas rozmowy pasażerów konduktor nie wszedł do zajmowanego przez nich przedziału.
- f) Podczas podróży w przedziale sypialnym cały czas paliło się światło.
- g) Jeden z pasażerów okazał się niebezpiecznym mordercą, którego od dawna poszukuje policja.
- h) Jeden z pasażerów wyszedł z przedziału przed zakończeniem podróży.

ĆWICZENIA LEKSYKALNO-GRAMATYCZNE

3. Proszę dopasować kolumny (w nawiasie podany jest numer wersu w tekście).

0) <i>komuś przychodzi ochota na coś</i> (w. 19.)	a) planować
1) stracić kogoś z oczu (w. 7.)	b) zachować się w jakiś sposób w momencie, kiedy się kogoś zauważy, zobaczy
2) kogoś coś ominie (w. 9.)	c) nie mieć możliwości, by kogoś nadal widzieć, obserwować
3) nie ma obawy (w. 17.)	d) nagle i zdecydowanie ją zakończyć
4) mieć zamiar (w. 30.)	e) ktoś nie będzie miał okazji, możliwości w czymś uczestniczyć
5) uciąć rozmowę (w. 44.)	f) <i>ktos zaczyna chcieć czegoś</i>
6) zrobić coś na czyjś widok (w. 100.)	g) nie ma powodu, żeby się bać, martwić

0	1	2	3	4	5	6
f						

4. Proszę użyć podanych czasowników w odpowiedniej formie gramatycznej.

Wzór: *Nikt nie usłyszał słów matki, która **szeptała** (szepnąć) coś córce.*

- a) Ponieważ (nie znosić – *ja*), kiedy ktoś czuje się zbyt swobodnie w oficjalnej sytuacji, poprosiłam stanowczo, by Adam (zjąć) nogi ze stołu i (usiąść) prosto. On (westchnąć) głośno i niechętnie spełnił moją prośbę.
- b) Kobieta wchodząca do biura (pchnąć) mocno drzwi wejściowe. Nie mogła ich jednak otworzyć, bo się (zaciąć). Z pomocą przyszli jej dwaj mężczyźni, którzy mocno (pociągnąć) za uchwyt od wewnątrz. Drzwi zostały naprawione i z pewnością już więcej się nie (zaciąć).
- c) Podróż była męcząca. Mimo że razem z Tomkiem (zająć – *my*) w przedziale wygodne miejsca, pociąg (wlec się) okropnie i spóźniliśmy się na spotkanie.
- d) Pies tropiący (odnaleźć) rano ślady dwóch turystek, które nie wróciły na noc do schroniska górskiego. Okazało się, że w drodze powrotnej obie (zmoknąć) na deszczu, a potem (zasnąć) w napotkanej jaskini, w której bezpiecznie przetrwały do rana.

e) Aniu, przepraszam, że przeszkadzam, ale obiecuję, że nie (zając) ci dużo czasu. Czy mogłabyś pożyczyć mi korkociąg? Nasz się zgubił, po prostu (zapaść się) pod ziemię.

5. Proszę uzupełnić zdania 1–7 odpowiednim fragmentem wybranym z listy. Następnie proszę podać własne propozycje uzupełnienia zdań.

a) już tak wiele na ten temat, że nie mam nic do dodania   b) o światowym kryzysie finansowym   c) czegoś takiego bez sprawdzenia faktów   d) ten człowiek przybył tu jeszcze przed wojną   e) bo to przestarzałe słowo   f) zbliżają się igrzyska olimpijskie   g) jest jeszcze mnóstwo czasu na podejmowanie poważnych decyzji   h) nie zachowuj się tak

Wzór: 1) *Dobry dziennikarz nigdy nie powiedziałby **czegoś takiego bez sprawdzenia faktów.***

- 2) Jeszcze niedawno we wszystkich mediach mówiło się wyłącznie
- 3) – każdy tak mówi, kiedy jest młody.
- 4) Mówiono, że
- 5) Tak się już dzisiaj nie mówi,
- 6) Powiedziano

- 7), więc na pewno będzie się dużo mówiło o bezpieczeństwie w sporcie.
- 8), bo ludzie będą mówić, że jesteś arogancki.

1	2	3	4	5	6	7	8
c							

6. Proszę wybrać jeden z zaproponowanych wyrazów, by powstał spójny tekst.

Nie zamierzam opowiadać tej historii szczegółowo, (zresztą, tymczasem, tylko że)⁰ nie wszystkie szczegóły są istotne. Chcę (pewnie, jedynie, nawet)¹ przedstawić najważniejsze fakty. (Zatem, Zaledwie, Przecież)² zacznijmy od tego, że Alicja (jak dotąd, dopóki, zanim)³ nigdy niczego nie zgubiła. Aż do minionej środy, kiedy wieczorem, po powrocie z zakupów w centrum miasta zauważyła brak portfela. Nie mogła zrozumieć, jak to się stało, że zniknął – razem z kartą kredytową i dokumentami. Była (namiast, więc, przecież)⁴ taka ostrożna, cały czas zwracała uwagę na torebkę. (Nagle, Natychmiast, Kiedy)⁵ zadzwoniła do banku, by zablokować kartę kredytową i poinformować o zaginięciu dowodu osobistego. Na policję i do urzędu miasta postanowiła wybrać się następnego dnia rano. (Zanim, Podczas, Tymczasem)⁶ zaparzyła herbatę i włączyła film, żeby się zrelaksować. (Ledwo, Ale, Aż)⁷ usiadła w fotelu, ktoś zapukał do drzwi. Otworzyła i (choć, wprost, wcale)⁸ zanie-

mówiła ze zdumienia – w drzwiach stała obca kobieta z jej portfelem w ręce. (Dlatego, Tylko, Już)⁹ po kilku minutach rozmowy wyjaśniło się, że portfel wypadł Alicji w przymierzalni małego sklepu z ubraniami i (przecież, tylko, właśnie)¹⁰ tam znalazła go następna klientka, która postanowiła jak najszybciej oddać zgubę.

7. Proszę użyć podanych wyrazów w odpowiedniej formie gramatycznej. Każdego z wyrazów można użyć więcej niż jeden raz.

podróżna, podróżny, podróżnik, podróż , podróżniczka, podróżniczy
--

Wzór: *Nasza ostatnia wakacyjna **podróż** była długa i wyczerpująca.*

- Marek Kamiński jest, któremu udało się zdobyć obydwie bieguny Ziemi w jednym roku.
- Zanim wybrałem się do Australii, przeczytałem wiele książek o tym kontynencie.
- Nie mogę znaleźć swojej torby, a muszę się jeszcze dzisiaj spakować. Możesz mi pożyczyc swoją?
- W XIII wieku zakonnik Benedykt Polak uczestniczył w do Azji.
- W poczekalni dworcowej było prawie pusto, tylko kilku czekało na pociąg.

- f) Wracając z wyprawy na Antarktydę, Henryk Arctowski wioził w swym bagażu mnóstwo cennych notatek.
- g) Do znanych należy Florence Baker – ta odważna kobieta w XIX wieku wzięła udział w wyprawie do źródeł Nilu.
- h) Każdy wchodzący na pokład samolotu powinien posiadać ważną kartę pokładową.
- i) W twórczości Andrzeja Stasiuka wyraźnie obecny jest motyw

8. Proszę uzupełnić zdania podanymi wyrazami, których należy użyć w odpowiedniej formie gramatycznej. Każdy z wyrazów może zostać użyty tylko jeden raz.

mówić, wmówić, odmówić, zamówić, wymówić się, przemówić, omówić, wymówić

Wzór: *Przeziębłam się i kiedy **mówię**, bardzo boli mnie gardło.*

- a) Nie pozwól sobie, że nie masz racji.
- b) Nie wszyscy potrafią poprawnie słowo „chrząszcz”.
- c) Na początku spotkania prezydent do osób zebranych na sali, następnie głos zabrał minister.
- d) Ewa nie przyszła na moje urodziny, bólem głowy.

- e) Kolega poprosił mnie o pomoc przy remoncie mieszkania i nie mogłem mu
- f) Możemy spotkać się dzisiaj po południu? Chciałabym z tobą ważną sprawę.
- g) Marku, czy już pizzę?

9. Proszę zmienić zdania tak, by zamiast podkreślonego fragmentu użyć jednego z wyrazów podanych w ramce.

rozmowny, rozmówki, ~~mównica~~, mówca, rozmowa, rozmówca, pomówienie, wymówienie, mowa

Wzór: *Po odczytaniu raportu poseł podziękował za uwagę i zszedł z sejmowego podwyższenia, na które wchodzi każdy, kto chce zabrać głos.*

*Po odczytaniu raportu poseł podziękował za uwagę i zszedł z sejmowej **mównicy**.*

a) Za miesiąc lecę do Japonii, dlatego chcę kupić małą książeczkę z japońskimi słowami i dialogami przetłumaczonymi na język polski.

.....

b) Mój brat, w przeciwieństwie do mnie, chętnie nawiązuje kontakty i rozmawia ze wszystkimi i na każdy temat.

.....

- c) Profesor Kwiatkowski jest nie tylko doskonałym naukowcem, ale również potrafi świetnie przemawiać publicznie.
-
- e) Ta fabryka będzie wkrótce likwidowana i wszyscy pracownicy dostaną dokumenty z informacją, że tracą pracę.
-
- f) W dzisiejszym programie gościem, z którym rozmawiał dziennikarz, był znany polityk.
-
- g) Aby zaliczyć zajęcia z retoryki, każdy student powinien przygotować i zaprezentować dłuższą oficjalną wypowiedź na wybrany temat.
-
- h) Ania i Tomek siedzą w kawiarni i prowadzą ożywiony dialog.
-
- i) Znany artysta protestuje przeciwko bezpodstawnym wypowiedziom oskarżającym go o plagiat.
-

10. Proszę dopisać nazwy osób, które wykonują te czynności (w razie potrzeby proszę sprawdzić znaczenie czasowników w słowniku). Następnie proszę ułożyć zdania z nowymi wyrazami.

Wzór:

– *ktoś, kto kogoś dusi – **dusiciel***

Policja aresztowała dusiciela z nocnego ekspresu.

.....

– ktoś, kto dręczy innych ludzi lub zwierzęta – **dręczyciel**

„Nie” dla testowania kosmetyków na zwierzętach –
.....
ludzie nie powinni być dręczycielami zwierząt!
.....

- a) ktoś, kto czci kogoś lub coś –
- b) ktoś, kto założył (ufundował) np. miasto, uniwersytet
–
- c) ktoś, kto stroi instrumenty muzyczne –
- d) ktoś, kto oskarża kogoś (np. w sądzie) –
- e) ktoś, kto marzy –
- f) ktoś, kto coś roznosi (np. ulotki) –
- g) ktoś, kto głosi (propaguje) jakieś poglądy, teorie –
.....
- h) ktoś, kto kogoś uwodzi –
- i) ktoś, kto coś dostarcza, np. towar, pizzę –